

DIN EMISIUNILE MONETARE ALE ÎMPĂRATULUI TRAIAN

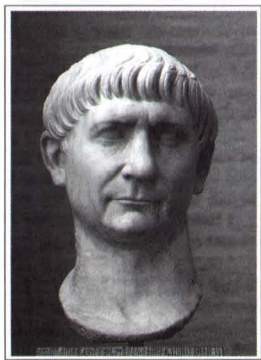
Nevoia unor mijloace care să înlocuiască schimburile de produse s-a făcut simțită cu mult timp înainte de apariția monedei. După schimbul în natură, produse contra produse (troc), apar ca mijloc de schimb, cu rol de bani primitivi, vite, cereale, bare sau obiecte din metal sub formă de vârfuri de săgeți, pumnale, topoare, seceri etc. Abia în secolul VII î.Hr. apar primele monede în Lidia, respectiv Ionia (Asia Mică), ca rezultat firesc al dezvoltării societății omenesci din acea perioadă, determinând amplificarea schimburilor dintre localitățile (orașele) grecești de pe coasta vestică a Asiei Mici cu populațiile învecinate.

În toate timpurile, pe lângă rolul lor principal de a servi ca mijloc de plată sau schimb, monedele au asociat pe una din fețe comemorarea sau aniversarea unor fapte sau evenimente însemnate. Reprezentările cu trimitere la astfel de momente s-au folosit în special încă din antichitate, când editarea medaliilor¹ era mai puțin utilizată, iar succesele militare, actele de eroism, cuceririle importante erau marcate pe emisiunile monetare, înaintea actelor de natură socială sau culturală. S-au evidențiat în acest sens împărații romani, care au utilizat emisiunile monetare curente (aur, argint, bronz) pentru a simboliza, prin diversitatea unor tipuri alegorice însoțite de texte lămuritoare, fapte și evenimente generate de conflicte militare, acte importante de ordin politic și administrative, mari construcții edilitare, militare și de binefacere, importante momente religioase și culturale.

Emisiunile monetare editate în cantități apreciabile, cu putere de exprimare în interiorul granițelor vastului imperiu, precum și la popoarele barbare cu care se învecina, asigurau amintirea faptelor acelor împărați, precum și faima lor în toată lumea antică. S-a putut constata că pentru simbolizarea reversului, cu faptele mai sus enumerate, s-au folosit tipuri identice sau foarte apropiate pe monedele tuturor împăraților, iar legende explicative se repetă sau sunt aproape identice ca text. Exemplificăm pentru a arăta că biruința asupra dușmanilor este simbolizată de regulă prin tipurile:

- zeița Victoria ținând în mână dreaptă o coroană de lauri, iar în stânga o ramură de palmier;
- zeița Victoria agățând de un copac un scut;
- ideea de victorie este exprimată printr-un barbar șezând cu mâinile legate, cu atitudine tristă, pe o grămadă de arme etc.²

Practica comemorării, pe diversitatea tipurilor monetare, a însemnatelor fapte războinice, a actelor administrative, a operelor de binefacere etc., a fost utilizată pe o scară întinsă și de către împăratul Traian (98-117 d.Hr.) (fig. 1).

Traian (Marcus Ulpius Traianus)³ – (n. 18 septembrie 53 d.Hr., Italica, Hispania – 18 august 117 d.Hr., Selinus, Asia Mică), împărat, între 98-117 d.Hr., din Dinastia Antoninilor. A fost adoptat de împăratul Nerva (96-98 d.Hr.) și numit succesor al acestuia, când deja era recunoscut ca un destoinic militar și comandant, activând în armatele din Siria și de pe Rin. A fost numit guvernator al provinciei Germania Superioară. Ajuns împărat, pe lângă calitățile militare, se evidențiază prin caracterul său drept în relațiile cu cetățenii romani în general, respect față de Senat, talentul de organizator. În perioada domniei sale, Imperiul Roman a atins maxima sa extensiune. Traian a fost apreciat de contemporani ca cel mai înțelept, drept și măreț împărat roman. Pentru toate calitățile și meritele sale, a fost răsplătit de Senat cu titlul

¹ În lumea romană, medalioanele și piesele cu destinație asemănătoare se numeau *contorniat*. Vezi Constantin Preda, *Enciclopedia de numismatică antică în România*, EE, București, 2008, pp. 193-195.

² Constantin Moisil, „Monetele Împăratului Traian referitoare la războaiele cu dacii și la cucerirea Daciei”, în SCN, XX, 1930, Tipografia Curții Regale, București, pp. 4-6.

³ Dumitru Tudor, coordinator, *Enciclopedia civilizației romane*, ESE, București, 1982, pp. 773-774; C. Preda, *op. cit.*, p. 293.

de *Optimus Princeps*, titulatură ce figurează pe ambele emisiuni monetare, alături de: *Germanicus*, *Dacicus*, *Pharticus*, după ce aceste popoare, cu teritoriile lor, au fost cucerite.

În vremea sa, *denarul* cunoaște o depreciere, ajungând la un conținut de 20 % cupru. Emisiunile monetare ale împăratului se întâlnesc în mari cantități în orașele și castele din provinciile Imperiului Roman, precum și în tezaure din afara granițelor romane.

1. *SESTERTIUS*⁴ (din lat. *semis-tertius*)

La început, monedă mică din argint, în timpul Republicii romane, cu o greutate de 1,13 g, reprezentând a 1/288-a parte dintr-o libră romană⁵. Valora 2,5 ași. A apărut în paralel cu *denarul*, având și semnul de valoare IIS sau HS. Începând cu Octavianus Augustus, se bate din bronz, cântărind 27,3 g, egal cu o uncie sau ¼ *denar*. Scade treptat în greutate, ajungând să se deprecieze până la reforma⁶ lui Diocletianus, când dispare din monetăria romană.

– Av. Bustul împăratului Traian, laureat spre dreapta, drapat⁷. Circular, este dispusă legenda:

IMP CAES NER TRAIANO OPTIMO AUG GER DAC P M TR P COS VI P P
IMP(ERATOR) CAES(AR) NER(VA) TRAIANO OPTIMO AUG(USTA) GER(MANICUS)
DAC(ICUS) P(ONTIFICI) M(AXIMO) TR(IBUNICIA) P(OTESTATE) CO(N)S(UL) VI
P(ATER) P(ATRIAE)

- Rv. Împăratul Traian, șezând spre dreapta, pe o platformă, în câmpul din stânga însoțit de doi ofițeri, adresându-se unui grup de cinci soldați. Sub terasă, legenda: IMPERATOR VIII = Pentru a VIII-a oară salut de ostași ca învingător.

La exergă: SC S(ENATUS) C(ONSULTO)

Titlul de Imperator se referea și la puterea absolută asupra trupelor (commandant suprem). Avea această comandă doar pe timp de război și era primită în urma unei aclamații onorifice. La încheierea ostilităților și reintrarea în Roma se renunța la această funcție.

După reprezentările de pe Rv., astfel de piese sunt numite de unii specialiști și colecționari monede de *adlocuțiune*. Se poate aprecia că moneda prezentată a fost emisă între anii 114-117 d. Hr., la Roma, pe baza izvoarelor istorice că Traian a exercitat al șaselea consulat în acea perioadă.

A.E.; Ø 34 mm; $\varnothing = 4,97$ mm (peste efigie); 26,5 g. Av.-Rv. ↓↑ *R/C*, II, p. 290, nr. 655⁸.

⁴ C. Preda, *op. cit.*, p. 262; Aurică Smaranda, *Istoria numismaticii în date*, București, 2007, p. 78.

⁵ Libra romană: unitate ponderală principală pentru valori și greutăți, existentă înaintea apariției monedei romane. Avea la început 272,8 g (libra oscă), iar mai târziu 327,45 g (libra romană). Se puteau obține 84 denari, iar mai târziu, din timpul lui Neron, prin devalorizare, 96 denari. După moartea lui Constantin cel Mare (337 d.Hr.), împărat reformator al sistemului monetar roman, libra de aur sau de argint devine măsură preferată de calcul. C. Preda, *op. cit.*, p. 172; Aurică Smaranda, *op. cit.*, p. 55.

⁶ În anul 294 d.Hr., greutatea monedei de aur crește de la 4,68 g la 5,45 g, iar pentru scurt timp la 6,55 g. Se introduce o nouă monedă de argint de 3,41 g și una de billon, numită *follis*, cu greutatea de 10,23 ÷ 10,08 g, având în componență numai 5 % argint. C. Preda, *op. cit.*, p. 108.

⁷ Pe bustul dinastului este prezentă îmbrăcămintea specifică (mantie, togă).

2. *DUPONDIUS*⁹ – Monedă romană imperială de aramă (bronz?), având ca valoare o jumătate de *sestertius* sau 2 ași, cu greutatea cuprinsă între 12,75÷15,00 g și diametrul între 24-28 mm.

- Av. Bustul împăratului Traian laureat, radiat, drapat, spre dreapta. (Împăratul poartă o coroană radiată). Legenda este identică cu cea prezentată la *sestertius*, deși pe un scurt segment este întreruptă.
- Rv. Felicitas în picioare, spre stânga, ținând caducelul și cornul abundenței, încadrată de SC¹⁰.

Legenda circulară: SENATUS POPULUSQUE ROMANUS (?)

Emisă între anii 114-117 d.Hr. la Roma.

A.E.; Ø 27 mm; ≠ = 3,80 mm (peste efigie); 14,0 g. Av.-Rv. ↓↑ *RIC*, II, p. 292, nr. 674¹¹.

3. *DENAR* (lat. *denarius*)¹²

Principala monedă romană de argint, cu cea mai lungă durată de utilizare, atât în perioada Republicii romane, cât și a Imperiului Roman. În final, specialiștii au stabilit că începutul baterii *denarului* ar fi 211-210 î.Hr. La început a avut o greutate de 3,9 g, după care s-a redus la 3,4 g, urmare a reformei monetare a împăratului Neron (54-68 d.Hr.). În prima perioadă (211 î.Hr. – reforma lui Neron) era a 1/84-a parte dintr-o libră romană, ulterior, din timpul lui Neron, să reprezinte a 1/96-a parte dintr-o libră romană. Echivala cu 10 ași. *Denarul* republican avea pe avers efigia zeiței Roma cu semnul nominal X, iar pe revers dioscirii, biga, triga, quadriga. *Denarii* imperiali aveau pe avers efigia împăratului, iar pe revers zeități sau momente de glori-ficare. Începând cu domnia lui Caracalla (198-217 d.Hr.), este înlocuit cu o nouă monedă de argint, *antoninianul*, cunoscând o scurtă revenire în timpul lui Severus Alexander (222-235 d.Hr.), când se emit *denari* cu greutatea și titlul mult scăzute. *Denarul* roman republican a fost preluat de către geto-daci ca tip monetar în vremea regelui Burebista (82-44 î.Hr.).

- Av. Efigia laureată a împăratului Traian, în profil spre dreapta. Legenda circulară:

IMP CAES NER TRAIANO OPTIMO AUG GER DAC (c.l.e.)

IMP(ERATOR) CAES(AR) NER(VA) TRAIANO OPTIMO AUG(USTA) GER(MANICUS) DAC(ICUS)

⁹ Informații obținute prin amabilitatea d-lui prof. Lucian Munteanu, cercetător științific la Institutul de Istorie "A.D. Xenopol" din Iași. *The Roman Imperial Coinage*, II, p. 290, nr. 655.

¹⁰ Aurică Smaranda, *op. cit.*, p. 36.

¹¹ În Imperiul Roman, împăratul avea rezervat dreptul de a bate monede de aur și de argint, în timp ce Senatul putea emite numai monede de bronz, care pot fi considerate un omagiu adus împăratului din partea corpului senatorial.

¹² *The Roman Imperial Coinage*, II, p. 292, nr. 674.

¹³ C. Preda, *op. cit.*, pp. 104-105; Aurică Smaranda, *op. cit.*, p. 28.

- Rv. Zeul Mars (?) mergând spre dreapta, ținând în mâna dreaptă cornul abundenței, iar în stânga o ramură de măslin. Legenda circulară:

P M TR P COS VI P P S P Q R

P(ONTIFICI) M(AXIMO) TR(IBUNICIA) P(OTESTATE) CO(N)S(UL) VI P(ATER)
P(ATRIAE) S(ENATUS) P(OPULUS)Q(UE) R(OMANUS)

A.G.; Ø 17,5 mm; \pm = 2,10 mm (peste efigie); 3,32 g. Av.-Rv. ↓↑ Emisă aprox. în 114 d.Hr. *RIC*, II, p. 293, nr. 679¹³.

Numeroasele tipuri monetare care s-au bătut pentru războaiele cu dacii dovedesc importanța pe care au dat-o romanii acestor conflicte și prețul ce-l puneau pe înfrângerea poporului dac. Pentru nici o altă campanie militară nu s-au emis atât de multe tipuri monetare. Și din acest motiv am încercat să prezint monedele descries anterior, cu toate că sunt în general cunoscute și prezentate cu mai multă competență de către specialiștii numismați. Frumusețea lor, ce contrastează cu tragedia viteazului popor dac în frunte cu regale-erou Decebal (87-106 d.Hr.), constituie un motiv în plus pentru toți doritorii de a se informa în numismatica antică și de a cunoaște procesul emiterii și circulației monetare pe teritoriul României de azi.

FROM MONETARY EMISSIONS OF EMPEROR TRAIANUS

(Summary)

In his article, the author describes *three monetary emissions* of Emperor Traianis (98-117 AD): a *silver sestertius* from 114-117 AD; a *copper dupondius* from 114-117 AD; a *silver denarius*, the main roman silver coin, from 114-117 AD.

¹³ *The Roman Imperial Coinage*, II, p. 293, nr. 679.